

ਅਨਿਲ ਖੇਤਰਪਾਲ, ਜੇ.

ਇੰਡੀਆ ਇੰਸ਼ੂਰੈਂਸ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਿਟੇਡ— ਅਪੀਲਕਰਤਾ

ਬਨਾਮ

ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ - ਜਵਾਬਦੇਹ

2020 ਦਾ FAO ਨੰਬਰ 2999 (O&M)

ਅਕਤੂਬਰ 06, 2021

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ, 1950—ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ, 1860— ਐੱਸ. 279, 337, 427 ਅਤੇ 304-ਏ—ਅਪੈਰਾ ਧਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1973— ਐੱਸ. 173—ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872—ਐੱਸ. 101—ਅਤੇ ਏ. ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ—ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨਾ— ਐਮ. ਏ. ਸੀ. ਟੀ. ਨੇ ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਦੁਆਰਾ 15,79,664/- ਰੁਪਏ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ- ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਨੂੰ ਹਾਦਸੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਵਾਹਨ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ- ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਵਾਲ— ਸਕਾਰਪੀਓ ਵਾਹਨ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ— ਬੀਮਿਤ ਵਾਹਨ ਨਾਲ ਦੁਰਘਟਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਂ ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਤੋਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਬੀਮਾ ਰਹਿਤ ਵਾਹਨ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ - ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾਅਵਾ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਕਥਿਤ ਘਟਨਾ ਸਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਅਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੰਬਰ 2 ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੀ ਸਕਾਰਪੀਓ ਗੱਡੀ ਦੇ ਹਾਦਸੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਇਸ ਹਾਦਸੇ ਦਾ ਸਰੋਤ ਕੀ ਹੈ। ਜਾਣਕਾਰੀ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤੋਂ ਵੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ

(ਪੈਰਾ 5.5)

ਅੱਗੋਂ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਪਰੀਖਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੇਸ ਦੇ ਅਜੀਬ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਤੱਥ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਸਬੂਤ ਕਥਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੰਡੀਅਨ ਐਵੀਡੈਂਸ ਐਕਟ, 1872 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਦੀਵਾਨੀ ਅਤੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਦੋਵਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ “ਸਾਬਤ” “ਅਸਬੂਤ” ਅਤੇ “ਸਾਬਤ ਨਾ ਹੋਏ” ਦੀ ਪਰਖ ਦੀ ਨਕਲ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਹੈ। ਜੱਜ ਨੂੰ ਇਸ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਬੂਤ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸਿਵਲ ਅਤੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਦੋਵਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ।

(ਪੈਰਾ 5.10)

ਅੱਗੋਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਫਰਕ ਸਿਰਫ ਸਬੂਤ ਦੇ ਮਿਆਰ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਪੈਰਾ ਧਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੀਵਾਨੀ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ, ਧਿਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਬਾਰੇ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੱਖ

(ਪੈਰਾ 5.11)

ਅੱਗੋਂ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਉਹ ਇੱਕ ਧਾਰੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਮੁਦਈ/ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਕੋਲ ਕੇਸ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਤੱਥਾਂ ਲਈ ਸਬੂਤ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਬੋਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਆਦਮੀ ਦਾ ਮਨ, ਅਜਿਹੇ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਆਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਵਾਜਬ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਉਸੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਸਖਤ ਸਬੂਤ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਜਿਹੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਅਪੈਰਾ ਧਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਸਬੂਤ ਜਾਂ ਤਾੜਨਾ ਦੁਆਰਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਅੰਤਰ ਸਬੂਤ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਪ੍ਰੋਬੇਟਿਵ ਫੋਰਸ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇਸਦੇ ਸਬੂਤ (ਸਬੂਤ ਦੀ ਡਿਗਰੀ) ਦੇ ਟੈਸਟ ਵਿੱਚ।

(ਪੈਰਾ 5.13)

ਅੱਗੋਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ , ਮੋਟਰ ਵਾਹਨ ਹਾਦਸਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹਮਦਰਦੀ ਭਰਿਆ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਸੇ ਸਾਹ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਜੱਜ ਦੀ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਨਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਦੁਰਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਬੀਮਾਯੁਕਤ ਵਾਹਨ ਨੂੰ ਬੀਮਾ ਰਹਿਤ ਵਾਹਨ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਵਾਹਨ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਦੁਰਘਟਨਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਦੁਰਘਟਨਾ ਹਿੱਟ ਐਂਡ ਰਨ ਕੇਸ ਕਾਰਨ ਵਾਪਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੈਰਾ ਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾਹਨ ਨਹੀਂ ਲੱਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਿਆਂ, ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੋਧਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖ ਖੇਡ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੱਜ ਦਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਇਕੁਇਟੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਰਾਹਤ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਕੁਇਟੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

(ਪੈਰਾ 5.16)

ਅੱਗੋਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਦਲੀਲਾਂ ਅਤੇ ਸਬੂਤ, ਸਿਰਫ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਮਿਆਰ 'ਤੇ ਵੀ ਸਕਾਰਪੀਓ ਵਾਹਨ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਣ-ਜਵਾਬ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ ਜੋ ਉੱਪਰ ਨੋਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰ ਰਹੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ

ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਉਹਨਾਂ ਸਮੱਗਰੀ ਸਵਾਲਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਣ ਵਿੱਚ

(ਪੈਰਾ 5.17)

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਹਰਸ਼ ਅਗਰਵਾਲ ਨੇ ਕੀਤੀ।

ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀਆਂ ਲਈ ਕਮਲਪ੍ਰੀਤ ਬਾਵਾ, ਐਡਵੋਕੇਟ।

ਅਨਿਲ ਖੇਤਰਪਾਲ, ਜੇ.

ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਸੀਮਤ ਕੰਮਕਾਜ ਕਾਰਨ ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਵੀਡੀਓ ਕਾਨਫਰੰਸਿੰਗ ਰਾਹੀਂ ਹੋਈ।

ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ 15,79,664/- ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮੋਟਰ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਕਲੇਮ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ" ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਸਾਂਝੇ ਅਵਾਰਡ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦੋ ਉਪਰੋਕਤ-ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਪੀਲਾਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ. ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਦੁਆਰਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਅਵਾਰਡ ਨੂੰ ਟਾਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜੀ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ, ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਕੇ ਅਵਾਰਡ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਤੱਥ:-

(1) ਕੁਝ ਤੱਥਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਚਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਹਨ ਅਤੇ ਬੀਤੇ ਦਿਨ ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਚਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਨੰ.ਪੀ.ਬੀ.-29 ਜੇ-6108 'ਤੇ ਪਿੰਡ ਭਿੰਡਰ ਕਲਾਂ ਤੋਂ ਜਗਰਾਉਂ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। . ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਗੱਡੀ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂਕਿ ਚਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪਿੱਛੇ ਸਵਾਰ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਸਤ ਜੋਬਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਝਿਰਮਤ ਸਿੰਘ ਵੱਖਰੇ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਵੇਰੇ 9:00 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਜੀ.ਟੀ.ਰੋਡ, ਮੋਗਾ ਸਥਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਢਾਬੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਸਕਾਰਪੀਓ ਕਾਰ (ਇੱਕ ਸਪੋਰਟਸ ਯੂਟੀਲਿਟੀ ਵਹੀਕਲ) ਜਿਸ ਦੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨੰਬਰ ਪੀ.ਬੀ.-3 ਏ.ਐਲ.-0127 ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੰਬਰ 1 (ਏ.ਐਲ. ਜਸ਼ਨਦੀਪ ਸਿੰਘ) ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਤੋਂ ਟੱਕਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਚਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਸਮੇਤ ਸੜਕ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਮੂਲੀ ਸੱਟਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਜਦਕਿ ਚਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਰ ਅਤੇ ਪੇਟ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਸੱਟਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨਿਆ ਗਿਆ। ਸਕਾਰਪੀਓ ਗੱਡੀ ਦਾ ਡਰਾਈਵਰ ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਜਸ਼ਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਮਲਕੀਅਤ ਸਿੰਘ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਗੁਨਾਹ ਕਬੂਲ ਕਰ ਕੇ ਕਿਸੇ ਸਮਝੌਤੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੋਬਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਝਿਰਮਤ ਸਿੰਘ ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਚਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਸਕਾਰਪੀਓ ਗੱਡੀ ਦਾ ਡਰਾਈਵਰ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਛੱਡਦੇ ਹੋਏ। ਝਿਰਮਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਗੱਡੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ, ਜਗਰਾਉਂ ਪਹੁੰਚਾਇਆ, ਪਰ ਚਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ

ਗੰਭੀਰ ਸੱਟਾਂ ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ ਉਸਨੂੰ ਤੁਰੰਤ 21.02.2019 ਨੂੰ ਡੀ.ਐਮ.ਸੀ ਹਸਪਤਾਲ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਰੈਫਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਭਾਵ 22.02.2019 ਨੂੰ ਚਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੀ.ਜੀ.ਆਈ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਚਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਇੱਕ ਐਫਆਈਆਰ ਨੰ.33 ਮਿਤੀ 23.02.2019 ਨੂੰ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰ.1 ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 279, 337, 427, 304-ਏ ਆਈਪੀਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੈਰਾ ਧ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

(1.1) ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੰਬਰ 1 ਅਤੇ 2 ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਿਖਤੀ ਬਿਆਨ ਦਾਇਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਏ ਅਤੇ ਇਹ ਹਾਦਸਾ ਸਕਾਰਪੀਓ ਗੱਡੀ ਦੇ ਡਰਾਈਵਰ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰਿਆ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਹਾਦਸਾ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਹੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਕਾਰਨ ਤਿੰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਚਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਹੀ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਤੀਹਰੀ ਸਵਾਰੀ ਕਾਰਨ ਸੰਤੁਲਨ ਗੁਆ ਬੈਠਾ ਅਤੇ ਸਕਾਰਪੀਓ ਗੱਡੀ ਨਾਲ ਜਾ ਟਕਰਾਈ। ਜਖਮੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਨੰਬਰ 1 ਵੱਲੋਂ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਜਗਰਾਉਂ ਵਿਖੇ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਹ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਅਤੇ 2 ਦੀ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਨਾਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਇਤਰਾਜ਼ ਵੀ ਲਏ ਗਏ ਸਨ।

ਮੁੱਦੇ:-

(2) ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁੱਦੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ:-

- “1. ਕੀ ਚਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਮਿਤੀ 21.02.2019 ਨੂੰ ਪਰਦੇਸੀ ਢਾਬਾ, ਮੋਗਾ-ਜਗਰਾਓਂ ਜੀ.ਟੀ. ਰੋਡ, ਜਗਰਾਓਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਪੀਓ ਨੰ.PB-03AL-0127 ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰ ਅਤੇ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਸੀ। ? ਓ.ਪੀ.ਪੀ
2. ਕੀ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਕਿੰਨੀ ਰਕਮ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤੋਂ? ਓ.ਪੀ.ਪੀ
3. ਕੀ ਮੌਜੂਦਾ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਓ.ਪੀ.ਆਰ
4. ਕੀ ਕਥਿਤ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਕੋਲ ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਨਹੀਂ ਸੀ? ਓ.ਪੀ.ਆਰ
5. ਰਾਹਤ।”

ਸਬੂਤ :-

(3) ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੇਸ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੀਡਬਲਯੂ-1 ਜਦੋਂਕਿ ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੀਡਬਲਯੂ-2 ਵਜੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ। ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ,

OTHERS (Anil Kshetarpal, J.)

ਸੀਨੀਅਰ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰ, ਰਿਕਾਰਡ ਦਫਤਰ, ਡੀ.ਐਮ.ਸੀ ਹਸਪਤਾਲ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵੱਲੋਂ ਸੀ.ਡਬਲਿਊ.-3 ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ।

(3.(1)ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਵਿੱਚ, ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਫਾਰਮਾਸਿਸਟ, ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ, ਜਗਰਾਉਂ, ਨੂੰ ਆਰ.ਡਬਲਯੂ.-1 ਵਜੋਂ ਜਾਂਚਿਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ, ਜਗਰਾਉਂ, ਮਿਤੀ 21.02.2019 ਨੂੰ ਤਲਬ ਕੀਤਾ ਰਿਕਾਰਡ ਲੈ ਕੇ ਆਈ, ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਪ੍ਰਗਟ ਸਿੰਘ, ਚਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜੋਬਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਸਨ। ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਜਗਰਾਉਂ ਦੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਉਸਨੇ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦਾਖਲਾ (ਐਕਸ. ਆਰ.-1) ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ।

(3.(2)ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨੋਟਿਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੇ ਦਾਅਵੇ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ 15,79,664/- ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੱਕ 6% ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਵਿਆਜ ਸਮੇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਵਾਬਦੇਹ ਸੰਯੁਕਤ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਖੋਜ ਦਰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਨੇ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਸਿੱਖਿਅਤ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਬਮਿਸ਼ਨਾਂ:-

(3.(4) s ਬੈਂਚ ਨੇ ਪੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਸੁਣਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯੋਗ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਪੇਪਰ ਬੁੱਕ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਦੀ ਘੋਖ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤੀ ਦਲੀਲਾਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤੀ ਦਲੀਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

(4.(1)ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਵਾਹਨ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਬੀਮੇ ਵਾਲੇ ਵਾਹਨ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਹਲੀ ਅਤੇ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਕਰਾਰ ਨੂੰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਕਥਿਤ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

(4.(2)ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾ ਬਚਾਅ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਕੇਸ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਰਘਟਨਾ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੰਬਰ 1 ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 2, ਇਸ ਲਈ, ਦਾਖਲ ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਈ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਚਰਚਾ :-

(5) ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੈਂਚ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ

ਵਕੀਲ, ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਸਬੂਤ ਵਿੱਚ ਸੀਡਬਲਯੂ-2 ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਜਿਹੜਾ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ. ਸਾਰੀ ਜਿਹੜਾ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:-

“ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਕੋਈ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਵੀ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕਲੇਮ ਪਟੀਸ਼ਨ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਹਲਫਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਦੀ ਮਿਤੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਅਤੇ 2 ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕਥਿਤ ਦੁਰਘਟਨਾ ਵਾਪਰਨ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ 2 ਦਿਨ ਬੀਤ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਕਤ ਹਾਦਸੇ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਵੀ ਸੱਟਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਲੱਗੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਜਾਂ ਮੇਰੀ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਹੋਸ਼ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਸੀਐਚ ਜਗਰਾਓ ਵਿਖੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ ਅਤੇ ਕਰੀਬ ਡੇਢ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਈ। ਕਥਿਤ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦੀ ਉਸੇ ਸ਼ਾਮ ਮੈਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਕਥਿਤ ਹਾਦਸੇ ਬਾਰੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਜਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਠੀਕ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਕਥਿਤ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦੇ ਲਗਭਗ 2 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਨੰਬਰ 1 ਅਤੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕਥਿਤ ਦੁਰਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਗਿਆ। ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਆਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ।

ਇਹ ਹਾਦਸਾ ਮੁੱਖ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਢਾਬਾ ਜਗਰਾਓ ਨੇੜੇ ਵਾਪਰਿਆ। ਕਥਿਤ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਵਾਹਨ ਜਾਂ ਡਰਾਈਵਰ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹਲਫਨਾਮੇ Ex.CW2/A ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਵਾਹਨ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਅਤੇ ਉਕਤ ਵਾਹਨ ਦੇ ਡਰਾਈਵਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਤਾ ਲੱਗਾ। ਗਵਾਹ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਸਦੇ ਹਲਫਨਾਮੇ Ex.CW2/A ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਇੰਨਾ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣਾ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰ: ਦੀ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਨਾਲ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਾਹਨ ਨਾਲ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਾਪਰੇ ਹਾਦਸੇ ਦੀ ਝੂਠੀ ਕਹਾਣੀ ਬਿਆਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। 1 ਅਤੇ 2. ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣਾ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕਥਿਤ ਹਾਦਸਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਨੰ

ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਐਫਆਈਆਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਦੇਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ।

OTHERS (*Anil Kshetarpal, J.*)

ਮੈਂ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰ. 1 ਪਹਿਲਾਂ। ਮੈਂ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੰਬਰ 1 ਦੀ ਫੋਟੋ ਦੇਖੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ ਦਰਜ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਦੁਆਰਾ ਭੇਜੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਅੱਜ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੰਬਰ 1 ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣਾ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇੱਕ ਝੂਠਾ ਹਲਫਨਾਮਾ CW2/A ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਮੇਰੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਡ੍ਰਾਈਵਿੰਗ ਲਾਇਸੰਸ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਲੀ ਦੀ ਫੋਟੋ ਕਾਪੀ Ex.R1 ਵਜੋਂ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕਬਿਤ ਹਾਦਸਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣਾ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਪਟੀਸ਼ਨ ਮੇਰੇ, ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਅਤੇ 2 ਵਿਚਕਾਰ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣਾ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਝੂਠਾ ਬਿਆਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

XXXX ਪੁੱਕਸੀ ਵਕੀਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਲਤਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ Sh. ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੰਬਰ 1 ਅਤੇ 2 ਲਈ ਵਿਨੈ ਕਸ਼ਯਪ ਐਡਵੋਕੇਟ ਅੱਜ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।

CW 2 SA 'ਤੇ.

ਬਿਆਨ ਪ੍ਰਗਟ ਸਿੰਘ ਉਮਰ ਕਰੀਬ 21 ਸਾਲ ਪੁੱਤਰ ਜਗਰਾਜ ਸਿੰਘ ਵਾਸੀ ਪਿੰਡ ਭਿੰਡਰ ਕਲਾਂ, ਤਹਿਸੀਲ ਧਰਮਕੋਟ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ।

(ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਅਤੇ 2 ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਵਿਨੈ ਕਸ਼ਯਪ ਐਡਵੋਕੇਟ ਦੁਆਰਾ ਜਿਹੜਾ ਲਈ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ)

ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਨਹੀਂ।”

(5.2) ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਜਾਂਚ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ 173 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੈ, ਦੀ ਕਾਪੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ 23.02.2019 ਦੀ ਐਫਆਈਆਰ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਹਾਦਸਾ 21.02.2019 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 9:00 ਵਜੇ ਵਾਪਰਿਆ, ਜਦੋਂ ਕਿ 23.02.2019 ਨੂੰ 21:15 ਵਜੇ ਐਫਆਈਆਰ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਭਾਵ 2 ਦਿਨ ਅਤੇ 12 ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਅਣਜਾਣ ਦੇਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।

(5.3) ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੱਖ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਨੰਬਰ 1 ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਛੱਡ ਕੇ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਵਾਬੀ ਨੰਬਰ 1 ਵਾਹਨ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਵਾਹਨ ਕਿੱਥੇ ਗਾਇਬ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਕਾਰਪੀਓ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਹੈ।

ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਮਕੈਨੀਕਲ ਮਾਹਿਰ ਦੀ ਕੋਈ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ,

ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਚਲਾਨ ਜਾਂ ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 'ਤੇ ਕਥਿਤ ਜੁਰਮ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵਾਚਣ 'ਤੇ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪੈਰਾ ਧੀ ਵਾਹਨ (ਸਕਾਰਪੀਓ) ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਬਾਰੇ ਕਿਸ ਨੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਮਤਿਹਾਨ-ਇਨ-ਚੀਫ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜਿਹੜਾ ਦੌਰਾਨ, ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਐਡੀਡੇਵਿਟ Ex.CW2/A ਵਿੱਚ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਇੱਕ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ-ਇਨ-ਚੀਫ ਦੇ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਸ ਹਲਫਨਾਮੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਤੱਥ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਬੰਧਤ ਪਹਿਲੂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਹਾਦਸੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੇ ਗੱਡੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਕਾਰਪੀਓ ਗੱਡੀ ਨੇ ਪਿੱਛੇ ਤੋਂ ਟੱਕਰ ਮਾਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਹਾਦਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਕਰੀਬ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਹਾਦਸੇ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾ ਤਾਂ ਪੁਲੀਸ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਥਾਣੇ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਫਆਈਆਰ ਦਰਜ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੰਬਰ 1 ਦੀ ਫੋਟੋ ਉਸਦੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਭੇਜੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ, ਕਥਿਤ ਇਕਲੌਤੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ, ਸਮੱਗਰੀ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

(5.4) ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਜਗਰਾਉਂ ਦੀ ਫਾਰਮਾਸਿਸਟ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਨੂੰ Ex.R-1/331 ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੇਠਾਂ ਦਰਜ ਹੈ:-

“ ਇਹ ਹਾਦਸਾ ਅਚਾਨਕ ਵਾਪਰਿਆ। ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ।”

(5.5) ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਦੋਂ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਘਟਨਾ ਅਤੇ ਹਾਦਸੇ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨੰਬਰ 2 ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੀ ਸਕਾਰਪੀਓ ਗੱਡੀ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਸਰੋਤ ਕੀ ਹੈ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤੋਂ ਵੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਫਾਈਲ 'ਤੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਗਟ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਚਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੋਬਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ 21.02.2019 ਨੂੰ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ, ਜਗਰਾਉਂ ਵਿਖੇ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਕਿ

ਜੋਬਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਝਿਰਮਤ ਸਿੰਘ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਕੋਈ ਹਾਦਸਾ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰਿਆ। ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਚਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋਬਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਜਗਰਾਉਂ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ

OTHERS (*Asil Kshetarpal, J.*)

ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਥਿਤ ਹਾਦਸਾ ਸਵੇਰੇ 9:00 ਵਜੇ ਇੱਕ ਢਾਬੇ (ਈਟਿੰਗ ਪੁਆਇੰਟ) ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਪਰਿਆ ਪਰ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਗਵਾਹ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

(5.6) ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ **ਗਿਰਧਾਰੀ ਲਾਲ ਬਨਾਮ ਰਾਧੇ ਸ਼ਾਮ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ**¹। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਫਾਈਲ ਦੀ ਘੋਖ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪਾਇਆ ਕਿ ਐਫਆਈਆਰ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਅਪੈਰਾ ਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਹਨ ਦੇ ਡਰਾਈਵਰ ਵਿਰੁੱਧ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਪੈਰਾ ਧਿਕ ਕੇਸ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਾ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

(5.7) ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ **ਜੈਕਬ ਸੈਥਿਊ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ**²। ਇਹ ਇੱਕ ਮਰੀਜ਼ ਦੇ ਇਲਾਜ ਵਿੱਚ ਕਥਿਤ ਅਪੈਰਾ ਧਿਕ ਡਾਕਟਰੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਲਈ ਡਾਕਟਰੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਤੇ ਅਪੈਰਾ ਧਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(5.8) ਜਵਾਬਦੇਹ-ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ **ਸੁਨੀਤਾ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਸੜਕ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ**³। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੋਟਰ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ 'ਤੇ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਮਿਆਰਾਂ 'ਤੇ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਬੂਤ ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵ 'ਤੇ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ।

(5.9) ਇੰਡੀਅਨ ਐਵੀਡੈਂਸ ਐਕਟ, 1872, ਧਾਰਾ 3 ਵਿੱਚ ਸਾਬਤ, ਗਲਤ ਅਤੇ ਸਾਬਤ ਨਾ ਹੋਏ ਸਮੀਕਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ: -

" **ਸਾਬਤ** "। — ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ, ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ; ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵਿਤ ਮੰਨਦਾ ਹੈ

ਕਿ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਆਦਮੀ ਨੂੰ, ਖਾਸ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। **ਗਲਤ** "। — ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ, ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ

ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਗੈਰ- ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਸੰਭਾਵੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ, ਖਾਸ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰੇ ਕਿ ਇਹ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ।

“ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ”। ----- ਇੱਕ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਨਾ ਤਾਂ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗਲਤ ਹੈ।”

(5.(10) ਇਹਨਾਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਪਰੀਖਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੇਸ ਦੇ ਅਜੀਬ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਤੱਥ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਸਬੂਤ ਕਥਨਾਂ ਦੀ ਸੁੱਧਤਾ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੰਡੀਅਨ ਐਵੀਡੈਂਸ ਐਕਟ, 1872 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਦੀਵਾਨੀ ਅਤੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਦੋਵਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ “ਸਾਬਤ” “ਅਸਬੂਤ” ਅਤੇ “ਸਾਬਤ ਨਾ ਹੋਏ” ਦੀ ਪਰਖ ਦੀ ਨਕਲ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਹੈ। ਜੱਜ ਨੂੰ ਇਸ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਬੂਤ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸਿਵਲ ਅਤੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ।

(5.(11) ਫਰਕ ਸਿਰਫ ਸਬੂਤ ਦੇ ਮਿਆਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੀਵਾਨੀ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ, ਧਿਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਬਾਰੇ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(5.(12) ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇੰਡੀਅਨ ਐਵੀਡੈਂਸ ਐਕਟ, 1872 ਦੀ ਧਾਰਾ 101, ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਪਾਰਟੀ ਜੋ ਕੁਝ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 103 ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਬੋਝ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਹੈ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(5.(13) ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਇੱਕ ਧਾਗੇ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਮੁਦਈ/ਦਾਵੇਦਾਰ ਉੱਤੇ ਕੇਸ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਤੱਥਾਂ ਲਈ ਸਬੂਤ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਬੋਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਆਦਮੀ, ਅਜਿਹੇ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਆਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਵਾਜਬ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਦੀਵਾਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਉਸੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਸਖ਼ਤ ਸਬੂਤ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਜਿਹੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਅਪੈਰਾ ਧਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਸਬੂਤ ਜਾਂ ਤਾੜਨਾ ਦੁਆਰਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ, ਅੰਤਰ ਸਬੂਤ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਪ੍ਰੋਬੇਟਿਵ ਫੋਰਸ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇਸਦੇ ਸਬੂਤ (ਸਬੂਤ ਦੀ ਡਿਗਰੀ) ਦੇ ਟੈਸਟ ਵਿੱਚ।

(5.14) *Lrs ਬਨਾਮ ਸਰੋਤ ਸੁਰੇਸ਼ ਦਾਸ ਅਤੇ Ors ਦੁਆਰਾ ਐਮ ਸਿੱਦੀਕ (ਡੀ)* ਵਿੱਚ ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ । ⁴ ਰਾਮ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਮੰਦਰ ਦੇ ਕੇਸ ਵਜੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕੇਸ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ:-

"720. ਦੀਵਾਨੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਸਬੂਤ ਦੇ ਇੱਕ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੇ ਸੰਤੁਲਨ ਜਾਂ ਸਬੂਤ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਵਜੋਂ ਵੀ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਪਸਨ ਐਨ ਐਵੀਡੈਂਸ ਸਟੈਂਡਰਡ ਨੂੰ ਸਖਿਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ: ਜੇਕਰ ਇਸ ਲਈ, ਸਬੂਤ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ "ਸਾਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਭਾਵਿਤ ਹੈ", ਬੋਝ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਬਰਾਬਰ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਿਲਰ ਬਨਾਮ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਵਿੱਚ, ਲਾਰਡ ਡੇਨਿੰਗ, ਜੇ. (ਉਦੋਂ ਰੋਲਸ ਦੇ ਮਾਸਟਰ ਵਜੋਂ) ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਤੁਲਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ:

"(1) ... ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਬੂਤ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਾਲਪਨਿਕ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਬੂਤ ਇੰਨੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਦੂਰ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਨਾਲ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, "ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਪਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸੰਭਾਵੀ ਨਹੀਂ" ਕੇਸ ਹੈ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੁਝ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। "

721. ਕਾਨੂੰਨ ਇਹ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦੇ ਮਿਆਰ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਡਿਗਰੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਸਖਿਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਡੇਨਿੰਗ, ਐਲਜੇ ਦੁਆਰਾ ਬੇਟਰ ਬਨਾਮ ਬੈਟਰ ਵਿੱਚ ਸਖਿਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਖਿਪ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਉਸਨੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ:

"...ਇਸ ਲਈ ਸਿਵਲ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਕੇਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦੁਆਰਾ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਮਿਆਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਡਿਗਰੀ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।"

722. ਸੈਕਸ਼ਨ 3 ਵਿੱਚ "ਸਾਬਤ" ਸਮੀਕਰਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ

ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ:

“3 “ ਸਾਬਤ ”।-ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਸੰਭਾਵਿਤ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ, ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੇਸ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, , ਇਸ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਇਹ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।”

723. ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਦਾ ਸਬੂਤ ਇਸਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਖੋਜ ਇਸ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ: ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ, ਜੋ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਤੱਥ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕੇਸ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ।

724. ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਐੱਨ.ਜੀ. ਦਾਸਤਾਨੇ ਬਨਾਮ ਐੱਸ. ਦਾਸਤਾਨੇ 272 ਵਿੱਚ ਵਾਈ.ਵੀ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ.

“ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਤੁਲਨ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਤੱਥ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤੋਲਣ 'ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੱਥ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਇਸ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਟੈਸਟ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਮੁੱਦੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੋਲੋ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੋਵੇਂ ਅਕਸਰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਅਸੰਭਵ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਅਸੰਭਵ। ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਚੋਣ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਇਹ ਚੋਣ ਹੈ ਜੋ ਆਖਰਕਾਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਝੂਠ। ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁੱਦੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਅਕਸਰ ਇੱਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਵਿਕਲਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਇਹ ਚੋਣ ਹੈ ਜੋ ਆਖਰਕਾਰ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਕਿੱਥੇ ਖਤਮ ਹੋਈ, ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਅਸੰਭਵ। ਪ੍ਰੋਮਿਸਰੀਨੋਟ ਦੇ ਅੰਦਰ: 'ਕਿਸੇ ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਦੀ ਵਾਜਬ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ; ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲਾਰਡ ਡੇਨਿੰਗ ਦੁਆਰਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, 'ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ'। ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਅਪੈਰਾ ਧ ਗੰਭੀਰ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਬੂਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਈ.ਆਰ. 536' ਪਰ ਭਾਵੇਂ ਮੁੱਦਾ ਬੇਰਹਿਮੀ

ਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪ੍ਰੋਨੋਟ 'ਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ, ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਏ.

ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਿਵਲ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣ ਲਈ ਸਬੂਤ ਦਾ ਮਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਬੂਤ ਦਾ ਬੋਝ ਹੈ (ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ) ਪਾਰਟੀਆਂ ਇੱਕ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਜਾਂਚ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।"

725. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦੇ ਮਿਆਰ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ।

726. ਯੂਪੀ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੋਪਾਲ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"26. ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਣਿਤਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਿਣਨ ਲਈ ਇਕਾਈਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਸਬੂਤ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਮਾਤਰਾ। ਫੋਰੈਂਸਿਕ ਸੰਭਾਵਨਾ, ਆਖਰੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਆਮ ਸਮਝ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਜੱਜ ਦੇ ਸਿਖਿਅਤ ਅਨੁਭਵਾਂ 'ਤੇ ਟਿਕੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।"

(5.(15) ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ **ਚੌ. ਰਜ਼ਿਕ ਰਾਮ ਬਨਾਮ ਚੌ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ.**⁵ ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ:-

15. ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਕੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੈਅ ਹੈ ਕਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਪੈਰਾ ਧਿਕ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਇੱਕ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ, ਦੰਡਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਬੰਧਿਤ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਵੀ ਅਯੋਗ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੋਣ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਅਰਧ ਅਪੈਰਾ ਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਅਮਿੱਟ ਮੋਹਰ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਬੂਤ ਦਾ ਮਿਆਰ ਅਪੈਰਾ ਧਿਕ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਅਪੈਰਾ ਧਿਕ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਚੋਣ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ, ਜਵਾਬਦੇਹ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਬੇਕਸੂਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਦੋਸ਼ੀ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀ, ਦੋਸ਼ ਦੇ ਹਰੇਕ ਅੰਗ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਸਬੂਤ ਦੁਆਰਾ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਦੀਵਾਨੀ ਅਤੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤ ਦੇ ਆਮ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ n" ਅੰਤਰ

OTHERS (*Anil Kshetarpal, J.*)

ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਵਿੱਚ "ਸਾਬਤ" ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੀਵਾਨੀ ਅਤੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਸੰਪੂਰਣ ਸਬੂਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਓ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਘੱਟ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨੂੰ ਮਾਪਣ ਦਾ ਮਿਆਰ, ਸਮਝਦਾਰੀ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਚੰਗੀ ਸਮਝ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਹੈ। ਸਬੂਤ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਪ੍ਰਭਾਵ। ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਸਮਝਦਾਰ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਿਆਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪਾਏ ਗਏ ਜ਼ਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਦੀਵਾਨੀ ਅਤੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤ ਦਾ ਸੰਭਾਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਉਹੀ ਸਬੂਤ ਜੋ ਮੰਨਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਇੱਕ ਤੱਥ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੀਵਾਨੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਪੈਰਾ ਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਨਾਕਾਫੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀ ਇੱਕ ਮਾਤਰ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਇੱਕ ਢੁਕਵਾਂ ਆਧਾਰ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਭਰੋਸੇ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਸਜ਼ਾ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਗੱਲ ਕ੍ਰਿਸਟ ਪੈਕਟਿਸ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਬੂਤ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸੱਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਤੁਲਨ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ, ਜੇਕਰ, ਸਬੂਤਾਂ ਅਤੇ ਕੇਸ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀਤਾ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਨਾਲ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡਰਪੋਕ, ਚੰਚਲ ਜਾਂ ਬੇਚੈਨ ਮਨ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਉਹੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ।

16. ਅਸੀਂ ਉਪਰੋਕਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਦੀ ਰਸਮੀ ਪਰਹੇਜ਼ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਲਈ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੈ। ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਦਾਲਤ, ਇਸ ਪਤਵਾਰ ਅਤੇ ਕੰਪਾਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਹੈ, ਹਰ ਫਲੋਟਸਮ ਨੂੰ ਕਿਨਾਰੇ ਲਈ, ਸਬੂਤ ਲਈ ਸ਼ੱਕ ਅਤੇ ਹਕੀਕਤ ਲਈ ਭਰਮ ਸਮਝਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੁੱਦਿਆਂ ਅਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਵਿਗੜ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਉਪਰੋਕਤ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ”

(5.(16) ਉਪਰੋਕਤ ਅੰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ 'ਤੇ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਿਵਲ ਕੋਰਟ/ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਇਹ ਮੁਢਲੀ ਜਾਂਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੱਥ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਭਾਵੇਂ ਦੀਵਾਨੀ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤ ਦਾ ਮਿਆਰ ਘੱਟ ਹੋਵੇ, ਅਜਿਹੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ, ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਤੋਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਇੱਕ ਬੀਮਾਯੁਕਤ ਵਾਹਨ ਨਾਲ ਦੁਰਘਟਨਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨੱਥ ਪਾਈ ਜਾਵੇ। ਮੋਟਰ ਵਾਹਨ ਹਾਦਸਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਆਲੂ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਸੇ ਸਾਹ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਜੱਜ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰੋ ਕਿ ਨਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਦੁਰਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਿਸੇ ਗੈਰ-ਬੀਮਾ ਵਾਹਨ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਬੀਮਾਯੁਕਤ ਵਾਹਨ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੁਰਘਟਨਾ ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਦੁਰਘਟਨਾ ਹਿੱਟ ਐਂਡ ਰਨ ਕੇਸ ਕਾਰਨ ਵਾਪਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੈਰਾ ਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾਹਨ ਨਹੀਂ ਲੱਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਿਆਂ, ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੇਧਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਨੇਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੱਜ ਦਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਇਕੁਇਟੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਰਾਹਤ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਕੁਇਟੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

(5.(17) ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਦਲੀਲਾਂ ਅਤੇ ਸਬੂਤ, ਸਿਰਫ਼ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਮਿਆਰ 'ਤੇ ਵੀ ਸਕਾਰਾਪੀਓ ਵਾਹਨ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਣ-ਜਵਾਬ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ ਜੋ ਉੱਪਰ ਨੋਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮੱਗਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ ਹਨ।

ਰਾਹਤ

(6) ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਅਟੱਲ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਾਅਵਾ ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ ਹੋਣ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

(7) ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਦਾਅਵੇਦਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(8) ਸਾਰੀਆਂ ਲੀਬਿਤ ਫੁਟਕਲ ਅਰਜ਼ੀਆਂ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹਨ, ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਾਇਲ ਮਹਿਤਾ ਨੇ ਡਾ

ਡਿਸਕਲੇਮਰ-ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁੱਕਦੇਬਾਜ਼ਾ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਪ੍ਰਭਾਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ